

شناسایی و تحلیل پیشرانهای مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری روستای کندوله شهرستان صحنه

میترا جلیلیان، کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی،

دانشگاه رازی، کرمانشاه

محمد اکبر پور^۱، استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه

جعفر توکلی، دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۹/۱۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۹/۲۶

چکیده

در عصر حاضر، گردشگری یکی از عوامل مؤثر در گسترش روابط بین‌ملتها به شمار می‌رود و به منزله ایجادکننده فرصت-های شغلی در بخش اقتصادی و ایجاد تعاملات اجتماعی- فرهنگی است. امروزه گردشگری روستایی در سطح جهانی مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته است. گردشگری روستایی موجب ایجاد اشتغال، درآمد و کاهش فقر به ویژه در روستاهایی با جاذبه‌های فرهنگی بوده است. پژوهش حاضر با رویکرد آینده‌پژوهی و با استفاده از تکنیک دلفی سعی دارد به این پرسش پاسخ دهد که عوامل کلیدی و پیشرانهای مؤثر بر چشم انداز توسعه گردشگری در روستای کندوله کدامند؟ این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت بر اساس روش‌های جدید علم آینده‌پژوهی، تحلیلی و اکتشافی صورت گرفته و با به‌کارگیری ترکیبی از مدل‌های کمی و کیفی انجام یافته است. شاخص‌های کلیدی از طریق روش دلفی^۲ و شناسایی پیشرانهای حیاتی از طریق نرم‌افزار میک مک^۳ بر پایه روش تحلیل اثرات متقاطع انجام گرفته است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد از میان ۲۸ عامل کلیدی، شاخص‌های مدیریت شایسته و تبدیل روستای کندوله به روستای پایلوت گردشگری بیشترین تأثیرگذاری را بر سایر عوامل داشته‌اند. در کنار این عوامل، افزایش میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تبلیغات، ثبت و نگهداری آثار تاریخی و فرهنگی و تأمین امنیت گردشگران به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

کلیدواژه‌ها: گردشگری روستایی، جاذبه‌های گردشگری، آینده‌پژوهی، روستای کندوله

مقدمه

بشر در طول تاریخ همواره بر اساس کنش درونی، شیفته کشف آینده و رمزگشایی آن بوده است. این سؤال‌ها که «آیا آینده قابل تغییر هست؟»، «آیا آینده تداوم حال و گذشته خواهد بود؟» و «چه اتفاقی در آینده ممکن است روی دهد» تاکنون چالش‌های عمده فکری برای برنامه‌ریزی اتفاق افتاده است (تقوایی و حسینی خواه، ۱۳۹۶). آنان رویکردهای مختلفی برای رویارویی با مسائل آینده به کار بسته‌اند که اغلب بر پایه تحلیل روندهای گذشته و ادامه آن در آینده بوده است. اما در آغاز هزاره سوم علم آینده‌نگاری، بررسی‌ها و پژوهش‌های پراکنده و غیر منسجم در حوزه‌ی برنامه‌ریزی برای آینده را به علم مدون با اصول و مبانی استوار و روش‌های دقیق تبدیل کرده است. که با بکارگیری آن می‌توان علاوه بر تحلیل روندهای گذشته، به کشف، ابداع و ارزیابی آینده ممکن، محتمل و مطلوب نیز دست یافت و یا در صورت لزوم تغییر داد (زالی و همکاران، ۱۳۹۴). آینده‌پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش‌هایی است که با واکاوی منابع، الگوها، عوامل تغییر یا ثبات به تجسم آینده‌های بالقوه و برنامه‌ریزی برای آن‌ها می‌پردازد. در این میان یکی از موضوعات مهم و اساسی که نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی شهر و روستاها دارد و می‌تواند با آینده‌نگری و طراحی پیشران‌های کلیدی منجر به بهبود رشد اقتصادی و بالا رفتن زندگی افراد شود، مقوله‌ی توسعه صنعت گردشگری است (ده‌زاده سیلایی و احمدی فرد، ۱۳۹۸)؛ زیرا توسعه این صنعت در مقایسه با سایر صنایع، بسیار نیازمند شناخت و آگاهی از مسائل و عوامل مؤثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در منطقه است (تقوایی و حسینی خواه، ۱۳۹۶). برای آگاهی و شناخت کافی از مسائل و عوامل مؤثر بر توسعه آن، نه تنها شناخت وضع موجود ضروری است، بلکه بهره‌گیری از رویکردهای مدیریتی آینده‌پژوهی و طراحی پیشران‌های کلیدی نیز مطرح خواهد بود. باید توجه داشت که در جهان پر از تغییرات و محیط سرشار از تغییر و آکنده از عدم قطعیت‌ها، تنها با بکارگیری این رویکرد آینده‌پژوهی است که درک سامانه‌ای با نگاه به آینده و با تعیین عوامل کلیدی در توسعه آتی صنایعی همچون گردشگری، امکان‌پذیر می‌شود. امروزه، گردشگری به منزله فعالیتی پویا با ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد، بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه را به خود اختصاص داده است. بر اساس چهار دهه تحقیقات بانک جهانی، گردشگری به منزله‌ی اهرمی قدرتمند در

الگوی توسعه مورد تأیید قرار گرفته است (دونالد و هاوکینز، ۲۰۰۷). گردشگری امروزه به یکی از بخش‌های بزرگ و پردرآمد اقتصادی جهان تبدیل شده (هیگام و لاک، ۲۰۰۲) و به عنوان سومین فعالیت اقتصادی در جهان شناخته می‌شود (اویلا و همکاران، ۲۰۱۲). در عصر حاضر، گردشگری یکی از عوامل مؤثر در گسترش روابط بین ملت‌ها به شمار می‌رود و به منزله‌ی ایجادکننده‌ی فرصت‌های شغلی در بخش اقتصادی و ایجاد تعاملات اجتماعی- فرهنگی مطرح می‌شود (پورااحمد و همکاران، ۱۳۹۲). با توجه به مزایای گردشگری بسیاری از کشورها این فعالیت را به منزله‌ی منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی، و توسعه‌ی ساختار زیربنایی می‌دانند. از این رو، دولتمردان و برنامه‌ریزان در تلاش‌اند با مهیاسازی شرایط و ارزشمند کردن جاذبه‌های گردشگری در مناطق دارای پتانسیل و همچنین برطرف کردن موانع پیش رو، فرصت بهره‌مندی از ابعاد مثبت این صنعت را فراهم کنند (روستراب و جو، ۲۰۰۹). گردشگری را می‌توان (صنعت سفید) نام نهاد، زیرا بر خلاف اغلب صنایع تولیدی بدون آلوده‌سازی محیط زیست انسانی، زمینه ساز دوستی و تفاهم بین ملت‌هاست و صلح و صفا را برای مردمان به ارمغان می‌آورد. برنامه‌ریزی گردشگری در کلیه سطوح برای دستیابی به توسعه و مدیریت موفق آن امری اساسی است و تجارب جهانی این امر را به اثبات رسانیده است. اهمیت و عظمت گردشگری به ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد محدود نمی‌گردد. در صورت برنامه‌ریزی و توسعه از پیش اندیشیده شده، گردشگری قادر است منابع مستقیم اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی و سیاسی را ایجاد و سهم قابل توجهی را در توسعه ملی ایفا نماید، و به بهبود شاخص‌های عدالت اجتماعی، ارتقاء سطح زندگی، رفاه عمومی و تعادل و توازن منطقه‌ای منجر می‌گردد. همچنین گردشگری از ظرفیت خوبی به منظور کمک به توسعه مناطق روستایی برخوردار است (بل و همکاران، ۲۰۱۵). طبق داده‌های سازمان جهانی گردشگری در سال ۲۰۱۳، سهم کل گردشگری در اقتصاد جهانی به ۵/۹ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی (۷ تریلیون دلار) افزایش یافته است (سیبین اسکینه و اسنای اسکینه، ۲۰۱۵) و پیش‌بینی شده که سهم این صنعت در آینده نیز افزایش خواهد یافت به گونه‌ای که تا سال ۲۰۲۷، ۳۸۰ میلیون شغل ایجاد خواهد کرد، که برابر با ۱۱ درصد از مشاغل در جهان می‌باشد (سخنور و همکاران، ۲۰۱۸). این امر نشان می‌دهد این بخش از اقتصاد سریعتر از دیگر بخش‌های اقتصادی (خدمات مالی و تجاری، حمل و نقل و ساخت و ساز) رشد می‌کند (سیبین اسکینه و اسنای اسکینه، ۲۰۱۵). و اکثر برنامه‌های گردشگری منطقه‌ای و سیاسی بر این

فرض استوار است که گردشگری یک گزینه جهت توسعه مطلوب برای جوامع است. زیرا مزایای بالقوه اقتصادی آن، به طور مستقیم و غیرمستقیم، به بهبود رفاه جوامع مقصد کمک می‌کند (موسکاردو و همکاران، ۲۰۱۷). همچنین دولت‌ها در شرایط فعلی اقتصادی می‌توانند از گردشگری به عنوان ابزاری برای کاهش نابرابری منطقه‌ای و افزایش درآمد استفاده کنند (پانه، ۲۰۱۶). و بر مشکلات کلان اقتصادی مانند بی‌ثباتی اقتصادی و رشد کم غلبه کنند (سخنور و همکاران، ۲۰۱۸). چرا که گردشگری منجر به انتقال درآمد از کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه می‌شود (ده زاده سیلابی، احمدی فرد، ۱۳۹۸: ۶۰).

رشد و توسعه گردشگری در ایران به عنوان یکی از راهکارهای عملی رهایی از اقتصاد تک محصولی و متنوع‌سازی منابع درآمدی کشور باید بیش از پیش مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران کشور قرار گیرد. در حال حاضر در کشور ایران گردشگری پشتوانه محکم و مستحکمی دارد، اهمیت و نقش صنعت گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور ما بر کسی پوشیده نیست. در سال ۲۰۱۸ سهم مستقیم گردشگری از تولید ناخالص داخلی در ایران ۱۰/۷ میلیارد دلار معادل ۲/۵ درصد از تولید ناخالص داخلی کل کشور را تشکیل داده و پیش‌بینی می‌شود این سهم در سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۵ نیز بدون تغییر بماند. در سال ۲۰۱۸، ایران از نظر سهم مستقیم گردشگری از تولید ناخالص داخلی در میان ۲۳ کشور مورد بررسی در سند چشم انداز، در رتبه ۱۹ قرار گرفته است (معاونت اقتصادی اتاق ایران، ۱۳۹۸). بدین منظور سازمان‌های متولی امر گردشگری برنامه‌ریزی‌های کلانی جهت رونق و گسترش آن تدارک دیده‌اند و این بخشی از کلان‌نگری‌های برنامه پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در بر می‌گیرد. در ایران در برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه برای نخستین بار در سیر تاریخ برنامه‌های پنج‌ساله توسعه ملی به موضوع برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در نواحی روستایی و عشایری به طور مستقیم پرداخته شد و علی‌رغم توجه بیشتر به موضوع گردشگری روستایی در برنامه‌ی پنجم توسعه نسبت به برنامه‌های پیشین، همچنان گردشگری روستایی به عنوان رویکردی برای توسعه اقتصادی و متنوع‌سازی فعالیت‌های جمعیت روستایی در چارچوب برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه پایدار نواحی روستایی کشور دیده نمی‌شود و به صورت پراکنده در لابه‌لای دیگر برنامه‌های توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته است. امروزه مأموریت و تلاش عمده برنامه‌ریزی در کشورهای توسعه یافته علاوه بر توجه جدی به چالش‌های کنونی و ارائه

رهیافت‌های مقطعی، تفکر درخصوص چالشهای آینده و نحوه مواجهه و قدرت‌یابی در آن عرصه‌هاست. در ایران همچنین سابقه آینده نگری و برنامه‌ریزی به برنامه‌های پنج ساله کشور برمی‌گردد و سند چشم‌انداز توسعه کشور در افق ۱۴۰۴ که دو دهه آینده را نشانه گرفته است اولین سند تفکراستراتژیک و آینده‌نگاری است که براساس آن محورهای توسعه کشور در بخش‌های مختلف تدوین و با انجام تقسیم کار منطقه‌ای هرکدام از استان‌های کشور عهده دار مسئولیت‌هایی بر اساس قابلیت‌های خود جهت تحقق آینده مطلوب کشور گشته‌اند (زالی، ۱۳۸۸). یکی از محورهای مطرح شده در سند توسعه کشور، توسعه گردشگری می‌باشد. زیرا ایران به لحاظ داشتن ابنیه و آثار تاریخی جزء چند کشور نخست دنیا می‌باشد همین طور در زمینه اکوتوریستی در میان ۹ کشور برتر، جاذبه‌های گردشگری جز ده کشور اول، از لحاظ تنوع گردشگری جز ۱۰ کشور اول، تنوع صنایع دستی جز سومین کشور و از نظر تنوع اقلیمی جز دومین کشورهای جهان است (زنگی آبادی وهمکاران، ۱۳۸۵). اما با وجود اهمیت بی‌بدیل صنعت گردشگری در توسعه و شکوفایی اقتصادی و با علم به اینکه کشور ایران از حیث جاذبه‌های فرهنگی، هنری و غیره در زمره شگفت‌انگیزترین ممالک جهان به شمار می‌آید، این بخش مهم از اقتصاد آن طور که باید در کشور ما مورد توجه، برنامه‌ریزی و مدیریت قرار نگرفته است و نتوانسته از مزایای آن علیرغم دارا بودن پتانسیل‌های بالا جهت توسعه اقتصادی و توسعه مناطق کشور بهره گیرد. در این راستا روستای کندوله از توابع شهرستان صحنه در استان کرمانشاه یکی از روستای هدف گردشگری استان کرمانشاه است که با داشتن جاذبه‌های متنوع گردشگری و آثار تاریخی هرساله پذیرای گردشگران بی‌شماری است. جاذبه‌های گردشگری روستای کندوله شامل جاذبه‌های طبیعی و جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی است. آب و هوای معتدل کوهستانی، دشت معروف و پهناور دینورد در ۲۶ کیلومتری روستا، باغات پلکانی واقع در دامنه کوه، تاکستان‌های انگور، مناظر زیبا همگی نشان از قابلیت‌ها و استعدادهای طبیعی منطقه برای جلب گردشگران به طبیعت را دارد. جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی روستای کندوله نیز عبارتند از بناهای روستا که قدمت تاریخی آن به دوره آل بویه بر می‌گردد و گفته می‌شود این محل دراصل مکان قلعه رکن الدوله بوده است. بناهای امامزاده پیرآفته، قلعه مروان، بقعه نوربخش و حمام شریف آباد همگی نشانگر قدمت و سابقه تاریخی این روستا است. همچنین مهمترین صنعت دستی و هنری روستا، بافت انواع قالی، با طرح‌های بومی (برگرفته از طرح‌های کردی) و طرح‌های غیر بومی است که جنبه صادراتی دارند (اداره میراث فرهنگی،

صنایع دستی و گردشگری شهرستان صحنه، ۱۳۹۹). بنابراین در پژوهش حاضر با رویکرد آینده‌پژوهی و با استفاده از تکنیک دلفی سعی در پاسخ به این مسأله اصلی هست که پیشران‌های مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری روستای کندوله کدام‌اند؟ نسبت به توسعه گردشگری تغییر می‌کند (چن و همکاران^۱، ۲۰۱۸). از اینرو دستیابی به گردشگری پایدار، مستلزم حضور گردشگرانی است که رفتاری مسوولانه داشته باشند (ملک شاهی، ۱۳۹۸). لیکن فعالیت گردشگری با برخی آثار منفی اقتصادی - اجتماعی و محیط زیستی نیز مواجه است و سکونتگاه‌های روستایی به عنوان یک فضای اجتماعی ممکن است از طریق توسعه فعالیت‌های گردشگری تهدید شود و به سمت ناپایداری حرکت کند (هال و مولر^۲، ۲۰۰۴). در دیدگاهی دیگر؛ از دیدگاه هال و برون و کابرنی، توسعه فعالیت‌های گردشگری در مناطق روستایی، می‌تواند زمینه را برای ایجاد پویایی اجتماعی - اقتصادی هموار نماید (باباخان زاده و لطفی، ۱۳۹۱)؛ شناسایی نیازها و خواسته‌های مشتریان نیز امر ضروری می‌باشد (عبدالهی و عباسی، ۱۳۹۵). بنابراین توسعه صنعت گردشگری یکی از این موضوعات مهم و اساسی است که می‌تواند با آینده نگری و طراحی سناریو منجر به بهبود رشد اقتصادی و بالا رفتن کیفیت زندگی افراد شود (تقوایی و حسینی خواه، ۱۳۹۶). در واقع آینده نگری تلاشی نظام مند برای نگاه به آینده بلند مدت در حوزه‌های دانش، فناوری، اقتصاد، محیط زیست و جامعه است که باهدف شناسایی فناوریهای نوظهور و تعیین آن دسته از بخشهایی که سرمایه‌گذاری در آن‌ها احتمال سوددهی اقتصادی و اجتماعی بیشتری دارد، انجام می‌شود (نظم فروعلی بخشی، ۱۴۰۰). اولین رویکردی علم و هنر آینده پژوهی از اوایل دهه ۷۰ میلادی به عنوان ابزار سیاستگذاری به طور رسمی در ژاپن به کار گرفته شد، و در کشورهای دیگر نیز از دهه ۱۹۹۰ شروع به تحکیم ریشه‌های خودکرده است. بنابراین آینده پژوهی حیطه علمی نسبتاً جدید است که بعد از جنگ جهانی دوم ابتدا در آمریکا و اروپا و سپس در سایر کشورها به وجود آمد (زالی، عطریان، ۱۳۹۵). آینده پژوهی در حوزه گردشگری با در اختیار قرار دادن داده‌هایی چون میزان ریسک، موفقیت و سرمایه مورد نیاز، سازمان‌ها و نهادها مرتبط با گردشگری را در اخذ تصمیمات درست یاری می‌رساند (بوهالیس و همکاران، ۲۰۰۵). از سوی دیگر به منظور افزایش رقابت‌پذیری و ایجاد مزیت نسبی در صنعت گردشگری چاره‌ای جز

پیش‌بینی آینده وجود ندارد. آشکارترین نقطه شروع، تفکر پیرامون انواع بازارهای بازدیدکننده خواهد بود که به دنبال توسعه خود هستند (هیگینز، ۲۰۰۶). در آینده‌ای نزدیک، گردشگری جهانی به طور روزافزونی به سوی قطبی شدن پیش می‌رود که ناشی از تأثیر شاخص‌های اقتصادی متفاوت در مناطق مختلف جهان است. شاخص‌هایی که هم الگوهای تقاضا و هم برخی روندهای درون مرزی را شکل می‌دهند. در این راستا فعالیت گردشگری در صورت برنامه‌ریزی و مدیریتی کارآمد و با رویکرد آینده پژوهی، قادر است منافع مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فراوانی را برای ذینفعان فراهم کند. استفاده از سناریوی گردشگری ابزار ارزشمندی برای آزمایش خط مشی، توسعه استراتژی و نوآوری صنعت گردشگری فراهم می‌آورد. در مجموع پیش‌بینی آینده، تصور و تجسم روندها و مسائل کلیدی و کاربرد آن‌ها، ما را به تفکر پیرامون این مسائل و می‌دارد: آنچه موجود است، آنچه ممکن است در میان مدت رخ دهد و اینکه این عناصر چگونه تجارب و چشم اندازهای جدید گردشگری را به بار خواهد آورد. بی‌شک کسب جایگاه شایسته در بخش گردشگری نیازمند کشف و شناسایی پیش‌دستانه رویدادهای آینده این بازار است (رودا، ۲۰۱۴). بنابراین مهمترین مسأله در میدان رقابت رو به رشد گردشگری، کسب بیش در مورد عدم قطعیت‌ها و شناخت آینده‌های بدیل و سپس جداسازی اولویت فعالیت‌ها از طریق مطالعات آینده پژوهی به همراه تحلیلی از فرصت‌ها و چالش‌های عوامل درگیر می‌باشد (علی اکبری و همکاران، ۱۳۹۹). از آن است که برای رسیدن به یک سیستم پایدار در گردشگری توجه به اثرات منفی تأثیرگذار به ویژه در حوزه زیست محیطی در درجه اول اهمیت قرار دارد و در مرحله دوم می‌باید بر کاهش اثرات دوجوهی و ریسک به جهت غیرقابل پیش‌بینی بودن، تمرکز شود. زالی و عطریان (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان سناریوهای توسعه گردشگری منطقه‌ای بر اساس اصول آینده پژوهی مورد مطالعه استان همدان، ۱۴ پیش‌ران بر آینده توسعه گردشگری استان همدان اثرگذار هستند که بر اساس آنها ۴۱ سناریو تدوین و در نهایت جهت تحقق سناریوهای مهم راهکارهایی پیشنهاد گردیده است. لازم به ذکر است که بیشترین پیش‌ران‌های شناسایی شده این پژوهش در ناحیه اول یعنی ناحیه تأثیرگذار قرار گرفتند. آودیک و نیزگودا^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان فرصت‌های جدید پیش روی آینده توسعه گردشگری پس از ۲۵ سال تغییر و تحولات سیاسی و اجتماعی - اقتصادی به آینده نگری توسعه گردشگری در کشور

لهستان، نتایج نشان دهنده مثبت بودن روند تحولات بر روند توسعه گردشگری لهستان بوده و در این میان نیز، جهانی شدن، تغییرات آب و هوایی و رفع موانع و معضلات سازمانی، نهادی، اقتصادی و اجتماعی به عنوان مهمترین پیشران مؤثر بر آینده توسعه گردشگری لهستان شناخته شدند. ستراتیگیا و کاتسونی (۲۰۱۵)^۱ در پژوهشی با عنوان ارائه یک چارچوب روش شناختی مناسب، جهت برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه پایدار گردشگری جزایر کوچک در یونان، جهت توسعه پایدار این جزیره بر مبنای افزایش دارایی‌های معیشتی ساکنین به واسطه رونق پایدار گردشگری، چارچوب و روش تحقیقی بر مبنای آینده پژوهشی، ارزیابی مشارکتی و با تجزیه و تحلیل محیط داخلی و خارجی طی می‌گردد تا سناریوهای توسعه گردشگری تدوین گردد.

مرور مطالعات نیز بیانگر این امر است که در رابطه با گردشگری در زمینه‌های مختلف گردشگری در روستاهای شهرستان صحنه مطالعات کم و بیش صورت گرفته و آن را مورد بررسی قرار داده اند اما در بیشتر این مطالعات به بررسی وضع موجود شهرستان و روستاها در زمینه گردشگری پرداخته اند. در واقع جنبه نوآوری این پژوهش استفاده از رویکرد نوین آینده پژوهی با استفاده از نرم افزارهای مرتبط مانند میک مک و سناریو ویزارد در جهت برنامه‌ریزی گردشگری در روستای کندوله شهرستان صحنه می‌باشد که تاکنون در این رابطه پژوهشی در شهرستان صحنه صورت نگرفته است.

روش تحقیق

پژوهش کاربردی حاضر به لحاظ روش، توصیفی-تحلیلی بوده که در راستای مبانی علم آینده پژوهشی با رویکرد اکتشافی و تحلیلی به شناسایی پیشرانهای مؤثر بر توسعه گردشگری روستای کندوله پرداخته است. در این راستا، گردآوری داده‌ها در بخش نظری به روش اسنادی و در بخش عملی نیز بصورت پیمایشی مبتنی بر تکنیک دلفی بوده است. جهت انجام تکنیک دلفی به منظور شناسایی پیشرانها ابتدا بصورت هدفمند بر اساس معیارهایی چون: سابقه انجام مطالعات مشابه در روستای کندوله، رشته تحصیلی مرتبط، کارشناس‌هایی که دقیقاً با بحث توسعه روستایی روستای کندوله با سابقه بیش از ۱۰ سال مدیریت ارتباط داشته‌اند، مدیران محلی تعداد ۲۰ نفر به عنوان اعضای گروه مشارکت کننده شناسایی گردیدند. از

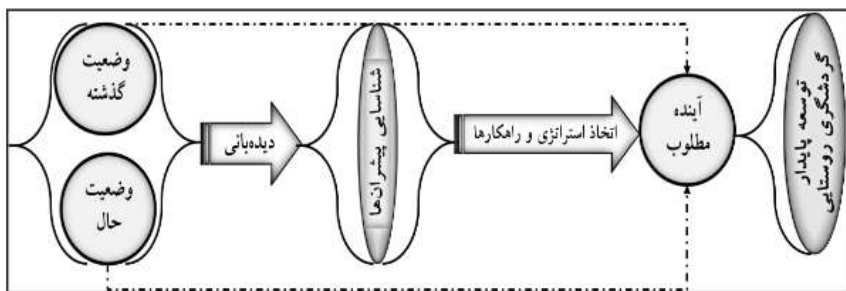
این تعداد ۱۰ نفر دارای تحصیلات در سطح دکتری در رشته‌های جغرافیا، مدیریت، گردشگری و معماری بودند که شامل مسئولین دولتی (شاغل در بخش‌داری، فرمانداری، بنیادمسکن و اداره میراث و فرهنگی شهرستان صحنه) و دهیار و شورای روستای کندوله می‌باشند. در مرحله اول انجام تکنیک دلفی، پرسشنامه-ای در برگزیده سوالی باز، جهت شناسایی پیشران‌های مؤثر بر توسعه گردشگری کندوله در آینده مطرح گردید. سپس، پاسخ‌های ارائه شده بصورت کیفی کدگذاری باز شدند تا بدین ترتیب، موارد اضافی و نامفهوم حذف و چارچوبی جهت ساماندهی پاسخ‌ها حاصل گردد. در مرحله دوم، کدهای شناسایی شده که هر کدام اشاره به یک پیشران داشتند در قالب پرسشنامه‌ای دارای ساختار(الف کاملاً موافقم، ب. موافقم، ج. مخالفم، د. کاملاً مخالفم) در اختیار پاسخ‌گویان دور اول قرار گرفت تا میزان موافقت و مخالفت خود را با این پیشران اعلام دارند. با گردآوری پاسخ‌های ارائه شده، پرسشنامه مرحله سوم، در برگزیده اطلاعات آماری همچون میزان میانگین، مد و میانه و میزان اجماع نظرات کارشناسان در برابر هر پیشران، قید شده و همچنین نظر خود کارشناس نیز در پرسشنامه آورده شد تا کارشناسان با توجه به دیدگاه‌های مطرح شده بتوانند در صورت لزوم نظرات خود را تغییر دهند. با توجه به اینکه بعد از این مرحله، میزان میانگین‌های حاصله، مد و میانه پاسخ‌ها و نیز درصد اجماع به مقدار قابل قبول رسید. پیشران‌های شناسایی شده پس از سه مرحله مورد پذیرش قرار گرفتند. در ادامه به منظور مقایسه وضعیت اثرگذاری و اثرپذیری این پیشران‌ها و ترسیم وضعیت آینده توسعه گردشگری روستای کندوله در ماتریس اثرات متقاطع، تعداد محدودتری از کارشناسان به مقایسه و ارزش گذاری پرداختند که به دنبال اتمام این مرحله، موافقت اجماع نظری سایر کارشناسان به صورت حضوری و یا ارسال اطلاعات با وضعیت ارزش گذاری انجام شده حاصل آمد. بر اساس اصل تحلیل ساختاری که روندها، اتفاق‌ها و در مجموع، پیشران‌ها مستقل از یکدیگر عمل نمی‌کنند، در تکنیک تحلیل اثرات متقاطع، از طریق بررسی خروجی (دوبه دو) متغیرهای مؤثر یا پیشران (درسطر و ستون) احتمالات پدیده در آینده ترسیم می‌گردد (ویسی و همکاران، ۱۳۹۸). این روش کیفی، موجب شناسایی روابط محرکان و پیشران‌های اصلی و نحوه اثرپذیری و اثرگذاری آن‌ها بر یکدیگر می‌شود (اومران، ۲۰۱۴). نرم‌افزار میک مک نیز، جهت انجام محاسبات پیچیده ماتریس اثر متقاطع طراحی شده است. میزان ارتباط پیشران‌ها با اعداد بین صفر تا سه سنجیده می‌شود. عدد صفر بمنزله عدم تأثیر، عدد ۱ به منزله تأثیر ضعیف و عدد ۲ به منزله تأثیر متوسط و عدد ۳ نیز به

منزله تأثیر زیاد است. بر اساس پراکنش پیشرانها در محور مختصات، ویژگی آنها مشخص شده و مبنای تحلیل مدیران و برنامه‌ریزان، در مراحل بعدی برنامه‌ریزی قرار می‌گیرد. در تحلیل پراکنندگی پیشرانها می‌توان ۵ دسته از پیشرانها را در سیستم شناسایی کرد که در شکل ۱ نشان داده شده است. نرم‌افزار میک مک و سناریوی ایزارد، در کنار روش‌های سناریوسازی، یکی از رایج‌ترین روش‌های آینده پژوهی است. در تحلیل‌های ماتریس مقاطع بانرم‌افزار میک مک شش مرحله انجام می‌شود: درک سیستمی و مشاهده پایداری یا عدم پایداری، شناسایی تأثیرات غیر مستقیم متغیرها، شناسایی عوامل و پیشران‌های اصلی و استفاده از آنها در سناریونویسی، درک کلی از سیستم و پرهیز از تحلیل جزئی، شناسایی عوامل ناپایدارکننده سیستم، شناسایی محیط به واسطه سنجش تأثیرگذاری (تقوایی و حسینی خواه، ۱۳۹۶). همچنین به مدل مفهومی پژوهش در شکل ۲ پرداخته شده است که رابطه بین شناسایی پیشرانها و توسعه گردشگری پایدار روستایی را نشان می‌دهد.

شکل ۱. نمودار تأثیرگذاری و تأثیرپذیری روش تحلیل ساختاری در نرم‌افزار میک مک

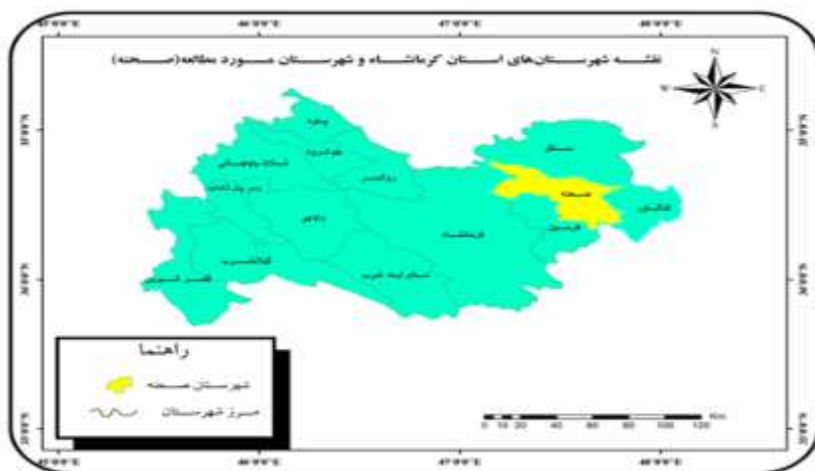
منبع: گودت، ۲۰۰۸

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش منبع: یافته‌های تحقیق

معرفی محدوده مورد مطالعه

محدوده جغرافیایی پژوهش حاضر روستای کندوله از توابع شهرستان صحنه است. این شهرستان که در ۵۵ کیلومتری شرق کرمانشاه می‌باشد ۱۶۱۲ کیلومتر مربع مساحت دارد. شهرستان صحنه شامل دو بخش مرکزی و دینور می‌باشد. روستای کندوله از توابع بخش دینور است که از نظر موقعیت جغرافیایی در طول ۴۷ و ۱۳ شرقی و عرض ۳۴ و ۳۹ شمالی واقع گردیده است (شکل ۳). روستای مورد مطالعه از نوع روستاهای کوهپایه‌ای است که در ارتفاع ۱۶۷۰ متری از سطح دریا واقع شده است. این روستا با مساحت ۳۶ کیلومتر مربع از سمت شمال به کوه کوله بزرگ و دره قلعه، از غرب به کوه ۱۶ تپه و از جنوب به کوه پیرآفتاب محدود می‌شود.

شکل ۳. نقشه شهرستان مورد مطالعه

طبقه‌بندی ابعاد مؤثر اجتماعی فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و محیطی، نهادی و مدیریتی راهکارهای توسعه گردشگری روستای کندوله در چار چوب یک ماتریس $n \times n$ صورت گرفت. به این منظور، چهار دسته-بندی اصلی از ابعاد (جدول ۱) به همراه ۲۸ شاخص زیرمجموعه آنها، پس از برگزاری جلسات با نخبگان، متغیرهای اولیه پژوهش شناخته شدند و ماتریس با ابعاد 28×28 شکل گرفت.

جدول ۱. مشخصات عوامل اولیه مؤثر توسعه صنعت گردشگری روستای کندوله

شاخص‌ها
۱- آداب و رسوم، فرهنگ محلی و سنت‌های خاص ۲- برگزاری جشنواره‌های فرهنگی - محلی ۳- تهیه کتابچه‌های توریستی ۴- تأمین امنیت گردشگران ۵- آگاهی و آموزش به جامعه محلی و گردشگران ۶- تبلیغات ۷- برگزاری نمایشگاه صنایع دستی و محصولات باغی و دامی ۸- ایجاد رستوران‌های سنتی ۹- افزایش فناوری به خصوص در صنعت حمل و نقل
۱- افزایش میزان سرمایه گذاری بخش خصوصی ۲- ایجاد بازارچه های فروش محصولات ارگانیک، صنایع دستی و... توسط جامعه محلی ۳- ایجاد فرصت‌های کار آفرینی در زمینه گردشگری و معرفی آنها به کارآفرینان علاقه مند ۴ ایجاد مرکز عرضه و فروش ملزومات ضروری ۵- رقابت جامعه محلی با روستاهای هدف گردشگری دیگر ۶- توزیع در آمد حاصل از گردشگری بین جامعه محلی ۷- ارزان بودن و مناسب بودن هزینه‌های گردشگری ۸- اشتغال افراد بومی و غیر بومی در مشاغل سود آور گردشگری
۱- ثبت موقعیت روستای مورد نظر در نقشه های الکترونیکی و بانک اطلاعات گردشگری ۲- احداث اقامتگاه‌های بوم گردی ۳- ایجاد تاسیسات گردشگری (آنتن دهی اپراتورها تلفن همراه و اینترنت...) ۴- بازسازی بافت‌های سنتی و آثار تاریخی گردشگری ۵- مدیریت صحیح زیاده در توسعه گردشگری ۶- گسترش فضاهای ساخته شده مرتبط با گردشگری ۷- مدیریت زمین روستا
۱- ثبت و نگهداری آثار تاریخی و فرهنگی در توسعه گردشگری توسط سازمانهای (گردشگری و میراث فرهنگی، استانداری، بخشدار و...) ۲- اعطای وام‌های کم بهره به مردم محلی برای گسترش گردشگری ۳- تبدیل روستای کندوله به روستای پایلوت گردشگری توسط (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، استانداری و بخشدار) ۴- کمک نهادهای دولتی (بخشدار، فرمانداری، سازمان میراث گردشگری) به مردم محلی در جهت ایجاد تعاونی‌های توسعه گردشگری .

منبع: یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق

پس از شناسایی مهمترین پیشران‌های مؤثر بر وضعیت توسعه گردشگری کندوله توسط گروه دلفی (جدول ۴) در وهله بعد ارزش‌گذاری‌های متقابل آنها، خروجی نرم افزار، حاصل از این ارزش‌گذاری شامل دو قسمت تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم پیشران‌ها می‌باشد که در ابتدا وضعیت ارزش‌گذاری اولیه داده‌ها و میزان تأثیرات مستقیم پیشران‌ها در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرات متقابل

شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	جمع	درصد پرشدگی	چرخش	وابستگی	تأثیر
مقدار	۲۸×۲۸	۲	۳۷۴	۹۰	۱۹۷	۱۲۳	۷۸۴	۵۲/۲۹	۱	۰/۰۶۷	۰/۰۶۷
									۲	۰/۰۹۹	۰/۰۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

در ماتریس متقاطع، جمع اعداد سطرهای هر عامل، میزان تأثیرگذاری و جمع ستونی نیز میزان تأثیرپذیری آن عامل از عوامل دیگر را نشان می‌دهد. در ابتدا همان طور که مشخص است (جدول ۴) مجموعه‌ای از پیشران‌ها (۲۸ پیشران) در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کالبدی و محیطی و نهادی و مدیریتی، در سطوح محلی تا ملی، بر توسعه گردشگری روستای کندوله مؤثر شناخته شدند. در میان شاخص‌ها که حاصل تجمع پیشران‌هایی با کد مشترک هستند، با توجه به مقادیر اثرگذاری و اثرپذیری، شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی (میانگین برابر ۳۵/۲) و نهادی و مدیریتی (میانگین برابر ۵۱) دارای مقدار اثرگذاری بیشتری از اثرپذیری و نیز شاخص‌های اقتصادی (میانگین برابر ۳۳/۲) و شاخص کالبدی و محیطی (میانگین ۳۴/۲۸) دارای مقدار اثرپذیری بیشتر از اثرگذاری مستقیم می‌باشند.

جدول ۳. شناسایی و میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم مهمترین پیشران‌های مؤثر بر توسعه گردشگری کندوله بر

اساس تکنیک دلفی

شاخص‌ها (پیشران‌های اصلی)	متغیرها (پیشران‌های فرعی)	تأثیرگذاری	مجموع اثرگذاری	تأثیرپذیری	مجموع اثرپذیری
اقتصادی	سرمایه گذاری بخش خصوصی	۵۷	۲۵۲ میانگین (۲۵/۵)	۴۳	۳۳۲ میانگین (۳۳/۲)
	اعطای وام به روستاییان	۳۲		۱۱	
	ایجاد بازارچه فروش محصولات	۳۱		۴۷	
	ارزان بودن هزینه گردشگری	۲۹		۵	
	رقابت جامعه محلی	۲۵		۴۰	

ادامه جدول ۳

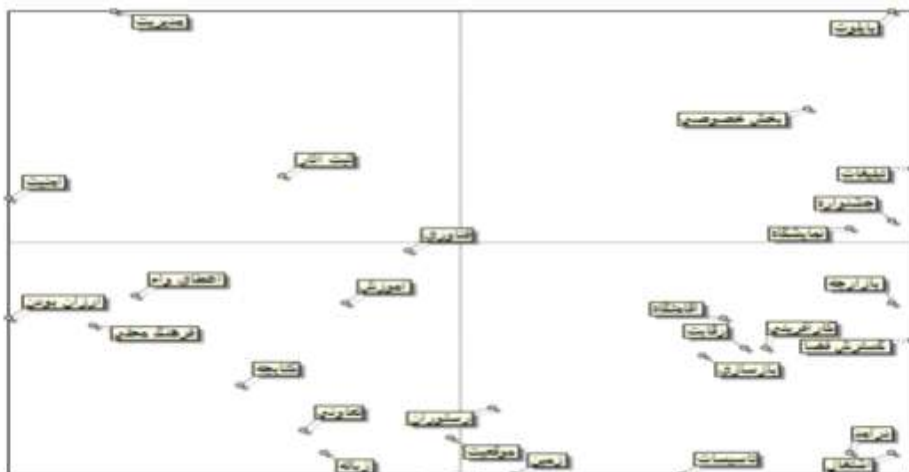
مجموع اثرپذیری	تأثیرپذیری	مجموع اثرگذاری	تأثیرگذاری	متغیرها(پیشران‌های فرعی)	شاخص‌ها (پیشران‌های اصلی)
۳۳۲ میانگین(۳۳/۲)	۴۱	۲۵۲ میانگین(۲۵/۵)	۲۵	کار آفرینی (صنایع دستی و تبدیلی)	اقتصادی
	۲۸		۱۷	ایجاد رستوران	
	۳۷		۱۴	تاسیس تعاونی گردشگری	
	۳۵		۱۱	اشتغال	
	۴۵		۱۱	توزیع در آمد	
۱۱۳ میانگین(۲۲/۴)	۴۹	۱۷۵ میانگین(۳۵/۲)	۴۸	تبلیغات	اجتماعی - فرهنگی
	۱۸		۴۸	ثبت آثار تاریخی	
	۲۱		۳۱	آگاهی و آموزش جامعه محلی و گردشگران	
	۹		۲۸	آداب و رسوم محلی	
	۱۶		۲۰	تهیه کتابچه توریستی	
۲۴۰ میانگین(۳۴/۲۸)	۳۹	۱۱۹ میانگین(۱۷)	۲۹	احداث اقامتگاه بوم گردی	کالبدی و محیطی
	۴۸		۲۶	گسترش فضای ساخته شده مرتبط با گردشگری	
	۳۸		۲۴	بازسازی بافت های سنتی	
	۴۷		۱۳	ثبت موقعیت روستا دربانک اطلاعات گردشگری استان کرمانشاه و کشور	
	۲۰		۱۱	مدیریت صحیح زباله	
	۱۹		۸	ایجاد تاسیسات گردشگری	
۲۴۰ میانگین(۳۴/۲۸)	۲۹	۱۱۹ میانگین(۱۷)	۸	مدیریت زمین	کالبدی و محیطی

ادامه جدول ۳

مجموع اثرپذیری	تأثیرپذیری	مجموع اثرگذاری	تأثیرگذاری	متغیرها (پیشران‌های فرعی)	شاخص‌ها (پیشران‌های اصلی)
۱۷۸ میانگین (۲۹/۶)	۱۰	۳۰۶ میانگین (۵۱)	۷۰	مدیریت شایسته	نهادی و مدیریتی
	۴۷		۷۰	تبدیل روستای کندوله به روستای پایلوت گردشگری	
	۵		۴۵	تأمین امنیت گردشگران	
	۴۷		۴۲	برگزاری جشنواره	
	۴۵		۴۱	برگزاری نمایشگاه	
	۲۴		۳۸	افزایش فناوری	

منبع: یافته‌های تحقیق

شکل ۴ نشان دهنده جایگاه پیشران‌ها در ماتریس متقاطع می‌باشد، می‌توان موقعیت پیشران‌ها را با توجه به وضعیت اثرپذیری و اثرگذاری مستقیم آنها تشخیص داد.

شکل ۴. نحوه پراکنش پیشران‌ها حاصل از ماتریس روابط مستقیم تأثیرگذاری و تأثیرپذیری در نرم افزار میک مک

منبع: یافته‌های تحقیق

پیشران‌های ناحیه اول یا ورودی: پیشران‌های قرار گرفته در این ناحیه عبارتند از: مدیریت شایسته، تأمین امنیت گردشگران روستای کندوله و ثبت آثار تاریخی روستای کندوله. اینها پیشران‌هایی هستند که میزان اثرگذاری آنها بیشتر از اثرپذیر بودنشان است و بعنوان پیشران‌های استراتژیک و مهمی محسوب می‌شوند که عملکرد آنها نقش تعیین کننده‌ای در ثبات و پویایی سیستم (آینده توسعه گردشگری کندوله) خواهد داشت.

پیشران‌های ناحیه دوم یا دووجهی: ویژگی عمومی تمامی پیشران‌های قرارگرفته در این ناحیه، داشتن مقدار زیاد اثرگذاری و اثرپذیری است. با ترسیم یک خط قطری فرضی در این ناحیه دو دسته از متغیرها قابل تفکیک می‌باشند؛ دسته اول متغیرهای ریسک و دو وجهی که اطراف خط قطری و یا بالاتر از خط قطری هستند این متغیرها عبارتند از: تبدیل روستای کندوله به روستای پایلوت گردشگری و سرمایه گذاری بخش خصوصی که در برگیرنده پیشران‌های دو وجهی هستند. در واقع اینها به دلیل ماهیت دوگانه (اثرگذاری و اثرپذیری زیاد)، پیشران‌هایی هستند که تداوم عملکرد مطلوبشان بر سرعت حرکت به سمت توسعه گردشگری کندوله خواهد افزود. دسته دوم، پیشران‌های این ناحیه را سه پیشران تبلیغات، برگزاری جشنواره و برگزاری نمایشگاه در بر می‌گیرد. اینها به واسطه اثرپذیری بیشتر از اثرگذاری در ناحیه دو وجهی، بعنوان پیشران‌های هدف شناخته می‌شوند که وجود و تحقق آنها می‌تواند به عنوان هدف سیستم یعنی توسعه گردشگری روستای کندوله شناخته شود. با تحقق و وضعیت مطلوب این پیشران‌ها، دستیابی به وضعیت رضایت بخش پیشران‌های نتیجه، واقع در ناحیه سوم توزیع پیشران‌ها میسرتر می‌گردد.

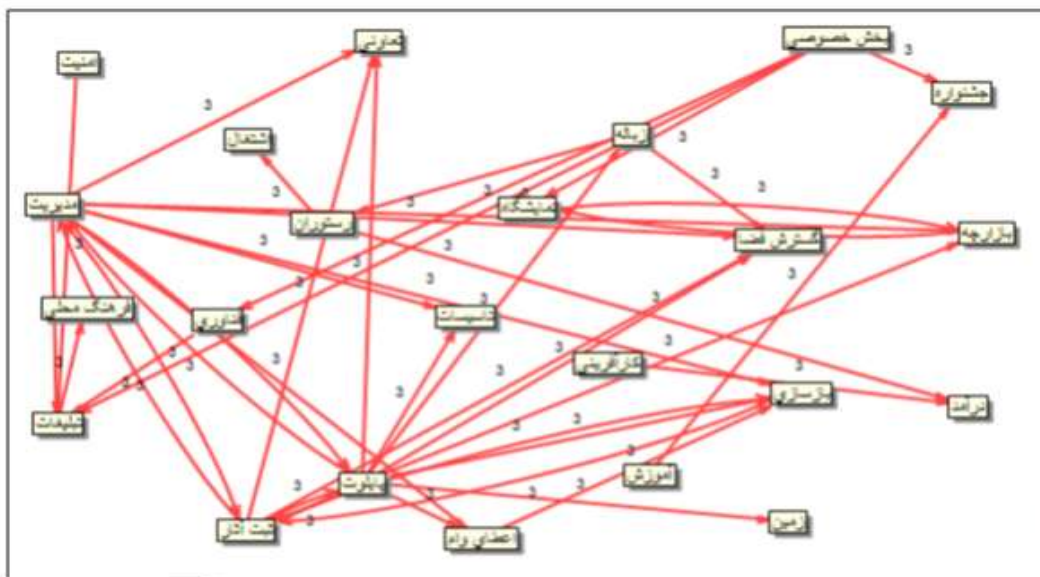
پیشران‌های ناحیه سوم یا نتیجه: پیشران‌های قرار گرفته در این ناحیه عبارتند از: ایجاد بازارچه فروش محصولات، احداث اقامتگاه بوم‌گردی، کار آفرینی (صنایع دستی و تبدیلی)، رقابت جامعه محلی، گسترش فضای ساخته شده مرتبط یا گردشگری، بازسازی بافت‌های سنتی، توزیع در آمد، اشتغال، ایجاد تاسیسات گردشگری، مدیریت زمین. اینها پیشران‌هایی هستند که بعنوان پیشران‌های وابسته، بیشتر تأثیرپذیر بوده و در واقع، چنان چه سایر پیشران‌های شناسایی شده (پیشران‌های کلیدی واقعی در ناحیه ۱ و دو وجهی در

ناحیه ۲) بتوانند به شیوه‌ای مطلوب عمل نمایند و به شرایط مناسب برسند، می‌توان انتظار داشت که این پیشران‌ها نیز، دارای وضعیت مطلوبی گردند.

پیشران‌های ناحیه چهارم (تنظیمی): پیشران‌های قرار گرفته در این ناحیه عبارت‌اند از: اعطای وام به روستاییان، ارزان بودن هزینه گردشگری، آگاهی و آموزش جامعه محلی و گردشگران، آداب و رسوم محلی، تهیه کتابچه توریستی، مدیریت صحیح زباله، ایجاد رستوران، تاسیس تعاونی گردشگری. اینها پیشران‌هایی هستند که با تمرکز در مرکز ثقل و میانه صفحه پراکندگی، توانایی تغییر وضعیت و جابجایی به هر ناحیه دیگری را دارند. این پیشران‌ها محرک، در صورتی که بتوان آنها را کنترل و بر روی تحقق و بهبود وضعیت آنها برنامه‌ریزی کرد، سیستم گردشگری روستای کندوله به سمت توسعه بیشتر با سرعت و قدرت بیشتری پیش خواهد رفت. در مرحله بعد، بررسی ماتریس تأثیرات غیرمستقیم که خروجی دیگر نرم افزار می‌باشد، همان طور که شکل ۴ نشان داده شده است؛ تفاوت چندانی در جایگاه و تعداد متغیرها انجام نگرفته و جابجایی به صورت محدود و تنها در میان پیشران‌های تجمع یافته در هر ناحیه می‌باشد.

شکل ۶. تأثیرات مستقیم بین شاخص‌ها و روابط بین آن‌ها منبع: یافته‌های تحقیق

در جدول ۴ سهم عوامل از کل اثرگذاری و اثرپذیری بر اساس اثرهای مستقیم و غیرمستقیم نشان داده شده است. چنان که مشاهده می‌شود، پنج عامل تبدیل روستا به روستای پایلوت گردشگری، مدیریت شایسته، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تبلیغات و ثبت آثار تاریخی در ستون اثرگذاری بیشترین سهم را در اثرگذاری مستقیم داشته‌اند. در اثرگذاری غیرمستقیم نیز همین عوامل بیشترین سهم را داشته‌اند. فقط عامل امنیت در اثرگذاری غیر مستقیم به پنج متغیر اول انتقال یافته است. بررسی سهم اثرپذیری پنج عامل با بیشترین سهم نیز در جدول ۵ مشاهده می‌شود. براین اساس، تبلیغات و گسترش فضاهاى گردشگری بیشترین سهم را در اثر پذیری مستقیم و غیرمستقیم داشته‌اند. و شکل شماره (۷) به نقش تأثیرات غیرمستقیم بین پیشران‌ها و روابط بین آنها تاکید می‌کند.

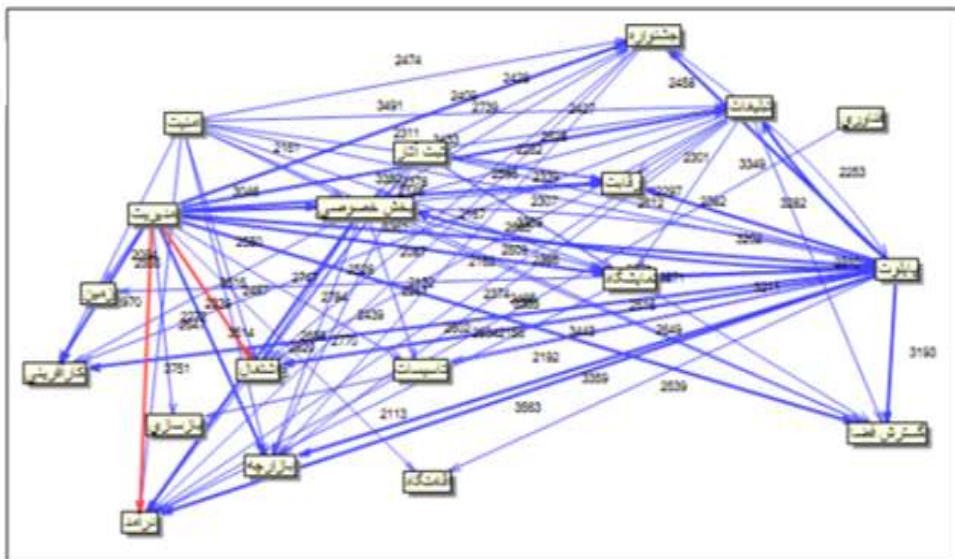
جدول ۴. رتبه‌بندی عوامل مؤثر در اثرگذاری و اثربخیزی مستقیم و غیرمستقیم

رتبه	شاخص	اثر مستقیم	شاخص	اثرپذیری مستقیم	شاخص	اثر غیر مستقیم	شاخص
۱	روستای پایلوت گردشگری	۸۲۰	تبلیغات	۵۶۲	مدیریت شایسته	۸۱۲	درآمد
۲	مدیریت شایسته	۸۲۰	گسترش فضای گردشگری	۵۶۲	روستای پایلوت گردشگری	۷۷۴	اشتغال
۳	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۶۶۸	برگزاری جشنواره	۵۵۰	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۶۳۰	ایجاد بازارچه
۴	تبلیغات	۵۴۷	ایجاد بازارچه	۵۵۰	امنیت	۵۷۲	برگزاری جشنواره
۵	ثبت آثار تاریخی	۵۶۲	اشتغال	۵۵۰	تبلیغات	۵۶۵	تبلیغات
۶	امنیت	۵۲۷	پایلوت	۵۵۰	ثبت آثار	۵۶۳	برگزاری نمایشگاه
۷	برگزاری جشنواره	۴۹۲	برگزاری نمایشگاه	۵۲۷	برگزاری جشنواره	۴۸۹	گسترش فضای گردشگری
۸	برگزاری نمایشگاه	۴۸۰	توزیع درآمد	۵۲۷	فناوری	۴۶۱	پایلوت گردشگری
۹	فناوری	۴۴۵	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۵۰۴	برگزاری نمایشگاه	۴۵۶	رقابت
۱۰	اعطای وام	۳۷۵	کار آفرینی	۴۸۰	فرهنگ محلی	۳۸۴	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۱۱	آموزش و آگاهی	۳۶۳	رقابت	۴۶۸	اعطای وام	۳۷۲	کار آفرینی
۱۲	ایجاد بازارچه	۳۶۳	احداث اقامتگاه	۴۵۷	ارزان بودن هزینه گردشگر	۳۶۴	تاسیسات گردشگری
۱۳	ارزان بودن هزینه گردشگری	۳۳۹	بازسازی آثار تاریخی	۴۴۵	احداث اقامتگاه	۳۴۳	احداث اقامتگاه
۱۴	احداث اقامتگاه	۳۳۹	ایجاد تاسیسات	۴۳۳	رقابت	۳۳۹	مدیریت زمین
۱۵	فرهنگ محلی	۳۲۸	مدیریت زمین	۳۳۹	آموزش و آگاهی	۳۲۵	بازسازی آثار تاریخی
۱۶	گسترش فضا	۳۰۴	ایجاد رستوران	۳۲۸	ایجاد بازارچه	۳۲۲	ایجاد رستوران
۱۷	کار آفرینی	۲۹۳	ثبت موقعیت	۳۰۴	بازسازی آثار تاریخی	۳۱۰	فناوری
۱۸	رقابت	۲۹۳	فناوری	۲۸۱	فضای گردشگری	۲۹۶	ثبت موقعیت
۱۹	بازسازی آثار تاریخی	۲۸۱	آموزش و آگاهی	۲۴۶	کار آفرینی	۲۸۷	آموزش و آگاهی

ادامه جدول ۴

رتبه	شاخص	اثر مستقیم	شاخص	اثرپذیری مستقیم	شاخص	اثر غیر مستقیم
۲۰	کتابچه توریستی	۲۳۴	مدیریت زباله	۲۳۴	کتابچه توریستی	۲۳۵
۲۱	ایجاد رستوران	۱۹۹	تعاونی گردشگری	۲۲۲	مدیریت زباله	۲۲۰
۲۲	تعاونی گردشگری	۱۶۴	ثبت آثار تاریخی	۲۱۱	ثبت آثار تاریخی	۲۱۹
۲۳	ثبت موقعیت	۱۵۲	کتابچه توریستی	۱۸۷	کتابچه توریستی	۲۰۳
۲۴	توزیع درآمد	۱۲۸	اعطای وام	۱۲۸	اعطای وام	۱۴۱
۲۵	اشتغال	۱۲۸	مدیریت شایسته	۱۱۷	مدیریت شایسته	۱۱۴
۲۶	مدیریت زباله	۱۲۸	فرهنگ محلی	۱۰۵	فرهنگ محلی	۹۳
۲۷	تاسیسات گردشگری	۹۳	امنیت	۵۸	امنیت	۴۸
۲۸	مدیریت زمین	۹۳	ارزان بودن	۵۸	ارزان بودن	۴۳

منبع: یافته‌های تحقیق

شکل ۷. تأثیرات غیرمستقیم بین شاخص‌ها و روابط بین آن‌ها منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه گیری

امروزه صنعت گردشگری فراتر از یک صنعت، به مثابه پدیده پویای جهانی و اجتماعی است که پیچیدگی‌های خاص خود را دارد و شناخت دقیق و تحلیل علمی این پدیده می‌تواند چهارچوب مطمئنی برای برنامه‌ریزی صنعت گردشگری فراهم آورد. هدف از نگارش سناریوهای مختلف در صنعت گردشگری، افزایش توان پیش بینی صحیح آینده نیست، بلکه هدف آن است که درک صحیحی از راهبردهای تأثیرگذار آینده در رشد صنعت گردشگری حاصل شود. برآیند نگرش و توانمندی انسان سبب شده تا صنعت گسترده گردشگری نیز مانند بسیاری از فعالیت‌های دیگر، به سوی تکامل قدم بردارد و ضمن تأمین تقاضای نسل حاضر و ایجاد زمینه بهره‌مندی کلیه ذینفعان و ذیحقان، برپایه مفهوم برنده-برنده، از توانایی نسل آتی در برآورده سازی نیازهایش نگاهد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی پیشران‌های مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری روستای کندوله شهرستان صحنه انجام گرفت که در این راستا ۲۸ پیشران شناسایی شدند که مجموعه پیشران‌هایی در برگزیده شاخص‌های اصلی توسعه شامل شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و محیطی و در نهایت نهادی و مدیریتی بودند. این امر، هم راستا با پژوهش‌های ویسی و همکاران(۱۳۹۸)، علی اکبری و همکاران(۱۳۹۷)، فرجی و همکاران(۱۳۹۶)، زالی و عطریان(۱۳۹۵) اودیک و نیزگودا(۲۰۱۶) بوده تا بتوان پی برد که گردشگری سیستمی است؛ متشکل از اجزا و عناصر مختلف و پایداری و تداوم آن، در آینده؛ نیازمند مطلوبیت وضعیت کمی و کیفی تمامی اجزا و عناصر در یک مجموعه سازمند، متقابل و کارا خواهد بود. بیشترین تعداد و اثرگذارترین پیشران‌ها در شاخص‌های اقتصادی و مدیریتی و نهادی قرار گرفتند. این وضعیت را می‌توان بازتابی از اهمیت مطلوبیت اقتصادی در این روستا و محروم دانست که تداوم هر فعالیت توسعه‌ای از جمله گردشگری تنها زمانی میسر می‌گردد که منافع اقتصادی ملموسی را برای مردم محلی به همراه داشته باشد. از سوی دیگر، با توجه به وابستگی نظام برنامه‌ریزی و توسعه روستایی کشور در غیاب فعالیت بخش خصوصی و نهادهای مردم نهاد و اینکه روستاییان دولت را تنها متولی خود می‌دانند، شاخص نهادی و مدیریتی نیز بعنوان

شاخصی اثرگذار شناخته شده است که پیشران‌های مهم و تأثیرگذار را در خود تجمع داده است. و در نهایت، شاخص‌های مدیریت شایسته و تبدیل روستای کندوله به روستای پایلوت گردشگری بیشترین تأثیرگذاری را بر سایر عوامل داشته‌اند. در کنار این عوامل، افزایش میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تبلیغات، ثبت و نگهداری آثار تاریخی و فرهنگی و تأمین امنیت گردشگران به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. بر این اساس مشخص می‌شود که وجود مدیریت شایسته برای برنامه‌ریزی و هماهنگی همه دستگاه‌هایی که در توسعه گردشگری نقش دارند و همچنین تبدیل روستای کندوله به روستای پایلوت گردشگری از کلیدی عوامل کلیدی و پیشران‌های مؤثر در توسعه گردشگری روستای کندوله می‌باشد. بر این اساس در جهت توسعه و گسترش گردشگری در روستای کندوله می‌توان برنامه‌های عملی زیر را پیشنهاد نمود: تهیه طرح جامع گردشگری روستای کندوله با توجه به قابلیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه و بالفعل این منطقه و اجرایی نمودن آن توسط مدیریت توانمند؛ راه اندازی اقامتگاه‌های بوم‌گردی، مدیریت روستایی می‌تواند از طبقات بالای منازل قدیمی و سنتی جهت اسکان و اقامت گردشگران استفاده و از طبقات زیر زمین آن برای اجرای برنامه‌هایی نظیر موسیقی کردی، رقص محلی و...، و فراهم آوردن شرایط مساعد برای گردشگران قدم مؤثری در توسعه گردشگری بردارد. احداث بازارچه‌های فصلی در زمان برگزاری جشنواره‌های فرهنگی فرصت بسیار مناسبی برای فروش صنایع دستی، فرآورده‌های دامی و محصولات باغی می‌باشد. لذا با ایجاد بازارچه‌های فصلی منظم در روستا نسبت به عرضه محصولات روستا اقدام نمایند که بازگشت سریع گردشگران و افراد جدید را سبب خواهد شد؛ احداث آلاچیق‌ها و استراحتگاه‌ها در داخل محوطه باغها و تاکستان‌ها و اجاره دادن آنها به گردشگران که باعث درآمد زایی برای اهالی روستا می‌شود؛ ایجاد ساز و کارهای مناسب برای بهره‌گیری از جاذبه‌های زمستانی، همانند (کوه‌های پوشیده شده از برف، کرسی نشینی، پخت آش‌های محلی و سنتی مثل ترخینه برای گردشگران، دمنوش‌های گیاهی و...) در راستای جذب گردشگران زمستانی.

منابع

- اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان صحنه (۱۳۹۹).
- باباخانزاده؛ ادریس؛ لطفی؛ صدیقه. (۱۳۹۱). «ارزیابی اثرات گردشگری بر روستای قوری قلعه». فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال هفتم. شماره ۲۰. صص ۸۱-۱۱۶.
- پوراحمد؛ احمد؛ حسینی، علی؛ اروچی؛ حسن؛ علیزاده؛ محمد. (۱۳۹۲). «اولویت سنجش راهبردهای توسعه گردشگری فرهنگی در منطقه الموت قزوین». فصلنامه پژوهش های انسانی، دوره ۴۵، شماره سوم، صص ۱-۱۷.
- تقوایی؛ مسعود؛ حسینی خواه؛ حسین. (۱۳۹۶). «برنامه ریزی صنعت گردشگری مبتنی بر روش آینده پژوهی و سناریونویسی». مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال ششم. شماره ۲۳. صص ۳۰-۸.
- دهدزاده سیلابی، احمدی فرد، نرگس. (۱۳۹۸). «تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده پژوهی مطالعه موردی: شهرستان‌های استان مازندران». فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط. دوره نه، شماره یک. صص ۷۳-۸۹.
- زالی، نادر (۱۳۸۸). «آینده نگاری توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی سناریومینا، نمونه موردی: استان آذربایجان شرقی». رساله دکتری تخصصی. رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. دانشکده علوم انسانی و اجتماعی. دانشگاه تبریز.
- زالی؛ نادر؛ عطریان؛ فروغ؛ عظیمی؛ نورالدین (۱۳۹۴). «آینده نگاری راهبردی و سیاست‌گذاری توسعه گردشگری منطقه‌ای با رویکرد سناریونویسی نمونه موردی استان همدان». پایان نامه کارشناسی ارشد گروه شهرسازی. دانشکده هنر و معماری. دانشگاه گیلان.
- زالی؛ نادر، عطریان؛ فروغ. (۱۳۹۵). «سناریوهای توسعه گردشگری منطقه‌ای بر اساس اصول آینده پژوهی مورد مطالعه استان همدان». فصلنامه آمایش سرزمین. دوره هشت. شماره اول. صص ۱۳۱-۱۰۷.
- زنگی آبادی، علی؛ محمدی، جمال؛ زیرک باش، دیبا. (۱۳۸۵). «تحلیل بازار گردشگری داخلی شهر اصفهان». فصلنامه جغرافیا و توسعه. دوره چهار. شماره هشت. صص ۱۳۱-۱۵۶.
- سجادی؛ ژیلا؛ رضویان، محمدتقی؛ حیدری؛ جهانگیر؛ جمالی؛ حسین. (۱۳۹۷). «نقش مدیریت شهری در توسعه پایدار گردشگری ساحلی از دیدگاه جامعه میزبان (مطالعه موردی: شهر بوشهر)». نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری. سال نهم. شماره ۳۳. صص ۱-۱۶.
- طیب‌نیا؛ هادی؛ محمدی؛ سعدی؛ منوچهری، سوران. (۱۳۹۵). «ارزیابی تأثیرات توسعه گردشگری در تغییرات کیفیت زندگی روستاییان مطالعه موردی بخش اورامان سرآباد». مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. سال پنجم. شماره اول. صص ۱۷۹-۱۶۳.

- عبداللهی؛ علی؛ عباسی؛ محمدجواد. (۱۳۹۵). «ارزیابی اثرات گردشگری مذهبی بر توسعه کارآفرینی روستاهای پیرامونی (مطالعه موردی: منطقه قره پشتلو - شهرستان زنجان)». مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. سال پنجم شماره ۱۴. صص ۴۷-۶۲.
- علی اکبری؛ اسماعیل؛ پوراحمد، احمد؛ جلال آبادی؛ لیلا. (۱۳۹۷). «پیشران های مؤثر بر وضعیت آینده گردشگری پایدار شهر کرمان با رویکرد آینده پژوهی». فصلنامه گردشگری و توسعه. سال هفتم. شماره اول. صص ۱۷۸-۱۵۶.
- علی پور؛ عباس؛ براری؛ معصومه؛ افراکتی، پایین. (۱۳۹۳). «تحلیل مطلوبیت عناصر گردشگری از نگاه شهروندان در مجموعه‌ی عباس آباد بهشهر». مجله برنامه‌ریزی توسعه گردشگری، سال سوم. شماره‌ی هشتم. صص ۲۰۰-۱۸۶.
- فرجی؛ امین؛ نعمت پور؛ محمد، عشریه؛ امید. (۱۳۹۶). «تحلیل سیستمی اثرات مثبت و منفی توسعه گردشگری ایران با رویکرد آینده پژوهی». دو فصلنامه اجتماعی گردشگری. سال پنجم. شماره نهم. صص ۱۸۹-۱۵۱.
- محمدی، سعدی؛ احمدی؛ عبدالمجید. (۱۳۹۶). «تحلیل پایداری گردشگری در روستای اورامان تخت شهرستان سروآباد». فصلنامه اقتصاد و توسعه روستایی. دوره ششم. شماره ۲۱. صص ۱۰۰-۸۱.
- ملک‌شاهی، غلامرضا. (۱۳۹۸). «گونه‌شناسی گردشگران داخلی شهری و گردشگری مسئولیت‌پذیر (مورد مطالعه: گردشگران شهرهای بایلسر، لاهیجان و سرعین)». مجله برنامه‌ریزی و توسعه. دوره هشت. شماره ۳۰. صص ۳۴-۱۷.
- نظم فر، حسین، علی بخشی، آمنه. (۱۴۰۰). «آینده پژوهی برنامه‌ریزی توسعه گردشگری نمونه موردی استان اردبیل»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۲۱. شماره ۶۳. صص ۷۹-۵۹.
- معاونت اقتصادی اتاق ایران، بولتن اقتصادی، جایگاه صنعت گردشگری در ایران با بررسی الگوی امارا، ترکیه و گرجستان، خرداد و تیر (۱۳۹۸).
- ویسی؛ فرزاد؛ صفیاری؛ رسول؛ منوچهری، سوران. (۱۳۹۸). «پیشران‌های مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری نواحی روستایی با تاکید بر آینده پژوهی مورد مطالعه بخش اورامان شهرستان سروآباد». دو فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری. سال هفتم. شماره ۱۴. صص ۷۲-۴۷.

Awedyk, M., & Niezgodna, A. (2016). New opportunities for future tourism after 25 years of political and socioeconomic transformation – foresight in Poland's tourism planning. *Journal of Tourism Futures*, (2), 137-154.

Bel, F., Lacroix, A., Lyser, S., Rambonilaza, T., Turpin, N. (2015). Domestic Demand for Tourism in Rural Areas: Insights from Summer Stays in Three French Regions, *Tourism Management*, 46(2). pp. 562-570.

Chen, B., Qiu, Z., Usio, N., & Nakamura, K. (2018). Tourism's impacts on rural livelihood in the sustainability of an aging community in Japan. *Sustainability*, (8)10. pp 139-153.

- Cibinskiene A, Snieskiene G. (2015). Evaluation of City Tourism Competitiveness, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1(23).pp105-110.
- Donald, E., Hawkins, Shaun Mann.(2007). The World Bank's Role in Tourism Development, *Annals of Tourism Research*, 34(2).pp 348-363.
- Figueiredo, E., Kastenholz, E., Eusébio, M. C. Gomes, M. C., Carneiro, M. J., Baptista, P. & Valente, S. (2011). O Rural Plural—olhar o presente, imaginar o futuro. *Castro Verde-Alentejo*, 100.
- Godet, M.(2008). Strategic Foresight, Lipsor Working Paper, France, Paris.
- Kline;E.1997.Sustainable community indicator.IN ;Roseland;M.Ecocity Dimensions: Healthy Communities; Healthy planet,New Society publishers ,Gabriola Island,BC.
- Hall, C. M., & Müller, D. K. (Eds.). (2004). Tourism, mobility, and second homes: between elite landscape and common ground .15(3).pp90-106.
- Higham, J.; Lueck, M. (2002). Urban ecotourism: a contradiction in terms? *Journal of Ecotourism*.1(1).pp.36-51.
- Moscardo, G., Kononov, E., Murphy, L., McGehee, NG., Schurmann., A. (2017).. Linking tourism to social capital in destination communities, *Journal of DestinationMarketing & Management*. 6(4). pp286-295.
- Oila, M., K. Mrtines& L. Gabriel.(2012). "Tourism Management in Urban Region: Brazile Vest Urban Region", *Journal of Sustainable Touris*.29(3). Pp. 567- 569. #
- Omran.A.(2014).Structural Analysis with Knowledge-based MICMAC Approach. *International Journal of Computer Applications*.86(5),pp31-42.
- Pane I F. (2016). Water Tower of Medan as a Character of the City Tourism, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*,(6) 234.ppp 201-209.
- Rosentraub M. S., and Joo M.(2009). Tourism and economic development: Which investments produce gains for regions? *Tourism Management*.30(2).pp52-71.
- Stratigea, A.,&Katsoni,V.(2015).A strategic policy scenario analysis framework for the sustainable tourist development of peripheral small island areas –the case of Lefkada-Greece Island. *European Journal of Futures Research*.3(2),PP2-17.
- Sokhanvar A, Çiftcioglu S, Javi E. (2018). Another look at tourism-economic development nexus, *Tourism management perspectives*.2(26).pp. 97-106.